

DISCURS

Excel·lentíssim i Magnífic Sr. Rector,
Doctores i doctors,
Senyores i senyors,
Amigues i amics,

UN BREU APUNT SOBRE LA MEUA OBRA LITERÀRIA

Abans d'entrar en matèria, permeteu-me que hi faça una petita introducció de caràcter personal, cosa per la qual us demane de bestreta la vostra indulgència i comprensió.

En primer lloc, em cal dir que el meu camp d'operacions, si així pot anomenar-se, ha depès en bona part del meu lloc de naixença i de les relacions familiars, i el meu treball de les circumstàncies que rodejaren la meua formació.

Vaig nàixer en la comarca de l'Alcoià i en el seu poble de Castalla. Va ser això en l'any 1911, de manera que, com tots els de la meua generació, he viscut moltes transicions i he presenciat innombrables vicissituds i fins i tot els trasbalsos (alguns ben tràgics) que afectaren tota la nostra terra en pes en la primera meitat del nostre segle. També profunds i no sempre favorables canvis de vida i costums, grans i beneficiosos avanços de la tècnica i de les ciències en general, i alhora grans convulsions que han transformat la fesomia d'Europa i del nostre País Valencià, com han estat la Guerra Europea del 14 (quan acabà, tenia jo set anys), naturalment la Guerra d'Espanya del 36 i la Mundial del 39 al 45. Dins aquest llarg període, el conat de revolució de 1917, de gran repercussió en l'Alcoià, la dictadura de Primo de Rivera, la revolució proletària de 1936 i la pseudorevolució nacionalsindicalista sota la dictadura del general Franco que erosionà greument la identitat i la personalitat del País Valencià fent retrocedir l'ús general de la nostra llengua, contribuint en certes zones a la seua degradació i augmentant el desconeixement i la confusió del nostre poble quant als seus orígens i la seua història.

Rere el gran silenci de la dictadura franquista, la nostra llengua recupera amb la democràcia actual la seua oficialitat compartida amb la del castellà, que encara manté la seua preponderància en l'ensenyament, en els mitjans de comunicació i en l'ús oral de les grans ciutats. Tanmateix, ja s'estudia la nostra llengua en tot el nostre país, més o menys plenament. Torna a cultivar-se literàriament. També apareix, per bé que minoritàriament, en el teatre, la ràdio, la televisió i el cinema.

Davant de tot açò, cal dir que tots els valencians estem moralment obligats a contribuir a l'ús, el conreu, el respecte i la difusió del valencià, el nostre català; i encara que els estudis d'altres llengües puga enriquir-nos, no podem consentir la destrucció cultural i espiritual del nostre poble per mitjà de la implantació totalitària d'un altre idioma. Com bé deia el meu amic Sanchis Guarner, la pèrdua de l'idioma propi significa la mort cultural d'una pàtria.

I ara parlem de literatura...

La meua formació autodidacta de narrador. En la modesta biblioteca dels meus pares vaig poder llegir una bona quantitat de narrativa important, especialment

d'altres, que ja ho són més (el desig d'expressar i contar als altres allò que l'escriptor pensa que ha après en la vida sobre les passions, els sofriments, la psicologia dels personatges, de tants personatges que pul·lulen pel món, vora seu).

Cal dir que molts homes, com m'ocorre a mi, sentim un gran plaer en la creació de móns ficticis que suplantem amb èxit el món real. En el meu cas, sense una relació causa a efecte quant a la seua publicació. Escriure per escriure ja és una mena d'objectiu il·lusionadament abastat. Naturalment, després ve l'emoció de veure el nostre fill eixir al carrer i saber que viu la seua vida en la ment dels lectors.

Açò establert, en el meu afer d'escriure, les circumstàncies adverses (per a mi i per tots els meus col·legues) han durat moltíssims anys. Han estat quaranta anys de censura, i uns altres anys difícils per als qui emprem en la nostra producció una llengua força segles menyspreada o perseguida. El retard (10 anys) en la publicació de la primera novel·la de la postguerra, *L'ambició d'Aleix*, va canviar el rumb del meu treball, que es transformà en recerca de temes rondallístics i la seua conversió en textos literaris. Però, finalment l'any 1975 vaig començar amb decisió un cicle amb la novel·la *Sense la terra promesa* i que he continuat amb *Temps de batuda* i acabat amb la darrera: *Enllà de l'horitzó*. La decisió de construir pacientment el que ha estat designat com el *Cicle de Cassana* ha estat molt ferma. Era el meu món: el coneixia profundament, tant en temps aparentment idíl·lics com en altres més tenebrosos i tràgics. Era un tema, per a mi, preciós i estimulant; els grans novel·listes valencians anteriors a mi no se n'havien ocupat amb decisió. Blasco donà compte, esplèndidament, de la zona central del País Valencià, i Miró i Azorín donaren algunes magnífiques novel·les (no gaires) sobre el sud valencià. Altrament, els temps que abasta finalment el meu *Cicle* restava ja fora de les seues vides.

Les meues rondalles. Tots els pobles del món tenen o han tingut un tresor de contes populars, fabulosos especialment, que els vells han contat a la vora de la llar a les nits d'hivern en els països temperats, o en les nits serenes dels tròpics, davant escoltadors més o menys infants. Deixeu-me que ho conte amb les paraules que jo mateix vaig escriure en el prefaci del

novel·lística. Al decès del meu pare el 1935 em vaig fer càrrec de la major part d'aquelles obres, que jo havia augmentat bastant amb adquisicions noves des de 1930 (de narradors castellans i catalans, i de narradors d'altres països).

A banda d'això, vaig tenir l'oportunitat de conèixer obres literàries d'escriptors en llengua catalana per altres mitjans que no eren la compra de novel·les, com, per exemple, amb el servei de préstecs practicat per la llibreria alacantina de Llorenç Carbonell, alcalde republicà d'Alacant. Després de la nostra Guerra Civil, en els anys quaranta, ja vivint a València, i en la tertúlia polícoliterària del senyor Adlert Noguero, que disposava d'una extensa biblioteca amb molta narrativa en català, va instaurar la deixa en préstec dels seus llibres als membres joves de la tertúlia. En la postguerra darrera em feu soci de l'Ateneu de València, on, durant anys, vaig disposar de la seua biblioteca immensa i hi vaig ampliar les meues lectures i els meus estudis modestos de literatura en obres especialitzades.

Jo, que al principi de la meua adolescència ja em feia la il·lusió que algun dia escriuria novel·les, pensava que l'ensinistrament per a dur-ho a terme no sols l'aconseguiria llegint el que havien escrit els escriptors famosos, sinó també estudiant algun mètode en què es donassen les regles per a aprendre l'ofici d'escriptor. Tanmateix, també m'imaginava que alguna cosa s'hi podia fer confiant en el pur instint. A dotze o tretze anys jo ja havia fet provatures literàries: descripcions de paisatges i també algunes petites narracions. Els títols d'aquestes narracions eren "L'aventura de Franz Lietzen", "L'hereu de L. Brooverson" i "L'experiment de Strolowickz". (Cal fer un petit incís per recordar que havia après de llegir des d'infant la nostra llengua amb una col·lecció de L'Esquella de la Torratxa que el meu pare adquirí a Barcelona quan era alumne de Filosofia i Lletres en la seua Universitat. No disposàvem llavors d'altres textos.)

El 1929 vaig adquirir uns llibres de l'editorial l'Estel: la novel·la Ícar o la impotència d'Artur Perucho, L'espill a trossos d'Almela i Vives i Proses de viatge d'Eduard López Chavarrí, que em causaren una gran impressió, i sobretot ajudaren força al meu millor coneixement del català literari.

L'any 1933 em vaig traslladar a Alacant, i les meues activitats valencianistes prengueren embranzida nova. Comencí a escriure en català en el setmanari El Tio Cuc. També vaig col·laborar sobre temes culturals i nacionalistes al diari El Luchador.

Ja residint a València, pels volts de 1934, vaig relacionar-me a poc a poc amb tot el valencianisme polític i cultural. Continuí col·laborant en la premsa nacionalista: escriví a El Camí, i molt assíduament en un altre periòdic setmanal, El País Valencià, que defensava el valencianisme progressista, i també vaig publicar algunes recensions de novel·les en català a la revista La República de les Lletres.

Abans del 1936 ja em creia una mica preparat i vaig escriure la meua primera novel·la, que vaig titular El misteri del Canadià, de tema cosmopolita, una espècie de barreja d'amor, aventura i misteri. Però la voraginosa Guerra Civil va propiciar que aquesta opera prima es pergués.

Les meues novel·les. Alguns títols recullen la meua obra literària: les Narracions de la Foia de Castalla, les Narracions intrascendents, més un parell de narracions soltes publicades en periòdics, les 36 Rondalles Valencianes. I, darrerament, Un fonamentalista del Vinalopò i altres contarelles. A banda d'aqueixa extensa suma de literatura en prosa d'obra potser menor, tinc escrites i publicades cinc novel·les: L'ambició d'Aleix, La idea de l'emigrant i les tres que constitueixen el Cicle de Cassana: Sense la terra promesa, Temps de batuda, i Enllà de l'horitzó

meu primer volum de rondalles: "Fora, en la nit crua, la pluja freda o la neu callada o els rudes vents que assotaven portes i finestres; dins, la llar exuberant d'ascles i rabasses oloroses i de flames alegres i bellugadisses; la família i a voltes algun amic, vora el foc, sentint tots aquella dolcesa de trobar-se a recés de les inclemències del temps com en el claustre matern". Llavors sorgia l'inici de la rondalla amb algun dels començos estereotipats: "Això va anar i era...", "Diuen que era una volta...".

Aquestes vetlades pairals van ser una de les primeres fonts de la rondallística que he arreplegat i literaturitzat. És clar, que moltes de les rondalles que llavors, essent jo minyó, van gravar en la meua memòria foren, almenys fragmentàriament, bastant oblidades per mi, però altres no. I ja gran i interessat en aquesta mena de literatura oral, vaig poder recordar-les o reconstruir-les, unes i altres, amb auxili de familiars meus, especialment de la meua mare. D'aquella època de natural arreplega són: "El dimoni fumador", "El jugador de Petrer", "El xiquet que va nàixer de peus", "Les velletes de la Penya Roja", "L'envejós d'Alcalà", "Les animetes", "L'legenda del palleter", "Joan-Ratot", "La rabosa i el corb" i "Comencilda, Secundina i Acabilda".

L'arreplega de les altres vint-i-nou rondalles literaturitzades i publicades per mi, va ser molt treballosa. Es tractava ja d'un treball a cosa feta, emprés després de la Guerra d'Espanya, quan s'havien perdut molts costums, es degradava l'idioma i es perdia la memòria de moltes coses nostrades. Era necessari i indispensable interessar i interrogar persones generalment més velles que no jo, que haguessen abastat plenament aquell món de la darrería del segle passat i la primeria del present. Els contactes van ser molt diversos; la recerca molt fortuïta i desordenada. Un treball d'anys i de paciència.

En resum: tres designis o intencions van presidir la redacció literària dels temes trobats en boca de muntanyesos i pobletans:

a) Nacionalitzar les rondalles, les quals moltes vegades sense fixació del territori on s'esdevenen les accions, em semblava que perdien realitat, i així les he situades en muntanyes o costes conegudes pertanyents a pobles de soca i arrel valencians, a vegades solament indicats.

b) Descriure els nostres paisatges, donar a conèixer bastants plantes nostres i alguns arbres dels nostres boscos, posar noms valencians, tot presentant-los amb el nostre humor peculiar, als diversos personatges.

c) Utilitzar un llenguatge planer, popular, però correcte, ric de vocabulari com és el valencià que jo vaig aprendre en la meua infantesa i la meua primera joventut, i fer-ne literatura dins el gènere i no folklore a seques. És a dir: fer una obra que, tot distraent -i si era possible divertint(procuràs alhora una mica d'ensenyament del nostre català. També, no cal dir, fer paleses moltes peculiaritats psicològiques i costumistes de la nostra estimada gent de la muntanya i del pla.

És possible que no haja assolit plenament la meua ambició; però, de tota manera, trobe que us cal llegir-les amb el pensament disposat a esbrinar, a través d'aquesta modesta literatura, l'ànima i l'ànim autènticament i atractivament populars del nostre poble.

He dit.

És molt difícil per a bastants novel·listes explicar per què han escrit una determinada novel·la, o una determinada trilogia. Sens dubte, com ja ocorre amb la vocació d'escriptor, hi intervenen factors no plenament conscients (un instintiu amor il·lusionat per la literatura com a art més que res, és a dir, un sentiment estètic);

